

Nr 122

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom, m. m.; given Stockholms slott den 25 mars 1960.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om ändring i lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom; samt
- 2) lag angående ändrad lydelse av 1 och 12 §§ lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslagen).

GUSTAF ADOLF

Gösta Netzn

Propositionens huvudsakliga innehåll

För att förenkla handläggningen i ärenden rörande markbyten med bolag föreslås sådan ändring i 1925 års lag, att förvärvstillstånd i vissa fall skall kunna lämnas av länsstyrelse i stället för av Kungl. Maj:t. Härjämte föreslås bl. a. att fastighetsförvärv från kronan undantages från tillståndstvånget enligt såväl 1925 års lag som jordförvärvslagen.

Förslag

till

lag om ändring i lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom

Härigenom förordnas, *dels* att 2 och 4—6 §§ lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels* att efter 5 § skall infogas en ny paragraf, betecknad 5a §, av nedan angiven lydelse, *dels* att i 3, 8 och 10 §§ samma lag orden Konungens befallningshavande skola utbytas mot ordet länsstyrelsen.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

2 §.

Vad i denna lag stadgas angående inskränkning i bolags, förenings eller stiftelses rätt att förvärva fast egendom har ej avseende å förvärv, som sker omedelbart på grund av stadgande i lag eller jämlikt Konungens medgivande till expropriation, *eller å* förvärv, som genom testamente göres av annan förening än ekonomisk förening eller av stiftelse, *ej heller å* förvärv av järnväg.

Vad i denna lag stadgas angående inskränkning i bolags, förenings eller stiftelses rätt att förvärva fast egendom har ej avseende å

1. förvärv som sker omedelbart på grund av stadgande i lag eller jämlikt Konungens medgivande till expropriation;

2. förvärv som genom testamente göres av annan förening än ekonomisk förening eller av stiftelse;

3. förvärv från kronan;

4. förvärv av järnväg.

4 §.

Konungen äger giva bolag, förening eller stiftelse tillstånd att förvärva fast egendom av annan beskaffenhet än i 3 § sägs i fall,

Bolag, förening eller stiftelse *må i den ordning 5a och 6 §§ stadga* erhålla tillstånd att förvärva fast egendom av annan beskaffenhet än i 3 § sägs i fall,

1. *att* — — — — — mindre jordbruk.

Tillstånd till — — — — — till överlåtelsen.

Tillstånd enligt — — — — — och fäbodskog.

I fråga — — — — — en fastighet.

Vad enligt — — — — — avstyckade ägovidden.

Tillstånd till — — — — — märkligen försvagas.

5 §.

Prövas i andra fall än i 4 § angivits på grund av särskilda omstän-

Prövas i andra fall än i 4 § angivits på grund av särskilda omständighe-

¹ Senaste lydelse, se beträffande rubriken och 2 § SFS 1932: 183, beträffande 4 och 6 §§ SFS 1948: 276 samt beträffande 5 § SFS 1937: 389.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

digheter bolag, förening eller stiftelse böra medgivas rätt att förvärva fast egendom av annan beskaffenhet än i 3 § sägs, äger *Konungen* giva tillstånd därtill. Såsom sådan omständighet skall i fråga om förvärv, som göres av annan förening än ekonomisk förening eller av stiftelse, anses, att föreningen eller stiftelsen främjar ett allmännyttigt ändamål samt att förvärvet äger avsevärd betydelse för föreningens eller stiftelsens verksamhet.

ter bolag, förening eller stiftelse böra medgivas rätt att förvärva fast egendom av annan beskaffenhet än i 3 § sägs, *må* tillstånd därtill *givas i den ordning 5a och 6 §§ stadga*. Såsom sådan omständighet skall i fråga om förvärv, som göres av annan förening än ekonomisk förening eller av stiftelse, anses, att föreningen eller stiftelsen främjar ett allmännyttigt ändamål samt att förvärvet äger avsevärd betydelse för föreningens eller stiftelsens verksamhet.

5a §.

Fråga om tillstånd jämlikt 4 eller 5 § avgöres av Konungen. Sådant tillstånd må dock lämnas av länsstyrelsen, där följande förutsättningar äro för handen, nämligen

1. att egendomen förvärvas i utbyte mot annan fast egendom inom länet;

2. att såväl den förre som den senare egendomen huvudsakligen är avsedd för skogsbruk;

3. att den ena egendomen ungefär motsvarar den andra i värde;

4. att lantbruksnämnden och överlantmätaren tillstyrka att tillstånd meddelas.

6 §.

Äskas sådan prövning, som i 3 § sägs, eller vill bolag, förening eller stiftelse jämlikt 4 eller 5 § söka *Konungens* tillstånd att förvärva fast egendom, skall ansökan jämte fångeshandlingen eller bestyrkt avskrift därav ingivas till *Konungens befallningshavande* inom tre månader från det fånget skedde. Försittes den tid eller prövas egendomen icke vara sådan, som i 3 § sägs, och varder ej heller, där *Konungens* tillstånd sökes, sådant beviljat, vare fånget ogillt.

Sökes *Konungens* tillstånd, åligge *Konungens befallningshavande*, så-

Äskas sådan prövning, som i 3 § sägs, eller vill bolag, förening eller stiftelse jämlikt 4 eller 5 § söka tillstånd att förvärva fast egendom, skall ansökan jämte fångeshandlingen eller bestyrkt avskrift därav ingivas till *länsstyrelsen* inom tre månader från det fånget skedde. Försittes den tid eller prövas egendomen icke vara sådan, som i 3 § sägs, och varder ej heller, där tillstånd sökes, sådant beviljat, vare fånget ogillt.

Sökes tillstånd, åligge *länsstyrelsen*, såframt ej förvärvet godkännes

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

framt ej förvärvet godkännes enligt 3 §, att insända handlingarna jämte eget utlåtande till Konungen. Innan utlåtande avgives, skall Konungens befallningshavande, där det ej av särskild anledning finnes icke vara erforderligt, över ansökningen höra kommunalnämnden i orten eller annan kommunal myndighet samt annan nämnd eller myndighet, som kan antagas äga kännedom om förhållandena, såsom hushållningssällskapets förvaltningsutskott eller egnahemsnämnd.

Över Konungens befallningshavandes beslut i ärende, som nu sagts, må klagan föras i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad.

Närmare föreskrifter — — — — — av Konungen.

Är i — — — — — fast egendom.

enligt 3 § eller ansökningen bifalles av länsstyrelsen enligt 5a §, att insända handlingarna jämte eget utlåtande till Konungen. Innan länsstyrelsen meddelar tillstånd eller avgiver utlåtande, skall, där det ej av särskild anledning finnes icke vara erforderligt, förutom lantbruksnämnden och överlantmätaren kommunalnämnden i orten eller annan kommunal myndighet höras i ärendet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960.

Förslag

till

lag angående ändrad lydelse av 1 och 12 §§ lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslagen)

Häri genom förordnas, att 1 och 12 §§ lagen den 3 juni 1955 om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslagen)¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagna lydelse)*

1 §.

Fast egendom, som är taxerad som jordbruksfastighet, må ej genom köp, byte eller gåva förvärfvas utan tillstånd av lantbruksnämnd. Sådant förvärvstillstånd erfordras dock ej

1. där *förvärvaren* är kronan, landskommun, köping, stad eller municipalsamhälle;

1. där *egendomen förvärfvas från kronan och ej heller* där kronan, landskommun, köping, stad eller municipalsamhälle är *förvärvare*;

2. där egendomen — — — sistnämnda andel.

Förvärvstillstånd skall — — — — — eljest avvisas.

12 §.

Förordnande som — — — — — avyttrar den.

I övrigt skall så anses samt med ärendet i tillämpliga delar så förfaras, som om egendomen blivit utmätt för fordran med bästa förmånsrätt däri; dock må, även om det i enlighet härmed bestämda lägsta budet uppnås, försäljning ej ske med mindre den bjudna köpeskillingen tillika täcker det värde som åsatts egendomen av utmätningssmannen eller, om ägaren i god tid före auktionen påkallat särskild värdering, det värde vartill egendomen skattas av värderingsmän som överexekutor utser. Egendomen må säljas, förutom till den som erhållit förvärvstillstånd, allenast till kronan, till kommun eller

I övrigt skall så anses samt med ärendet i tillämpliga delar så förfaras, som om egendomen blivit utmätt för fordran med bästa förmånsrätt däri; dock må, även om det i enlighet härmed bestämda lägsta budet uppnås, försäljning ej ske med mindre den bjudna köpeskillingen tillika täcker det värde som åsatts egendomen av utmätningssmannen eller, om ägaren i god tid före auktionen påkallat särskild värdering, det värde vartill egendomen skattas av värderingsmän som överexekutor utser. Egendomen må säljas, förutom till den som erhållit förvärvstillstånd, allenast till kronan, *landskommun*,

¹ Senaste lydelse av 1 §, se SFS 1958:212.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

annan dylik samfällighet som vill förvärva egendomen för ändamål varom förmåles i 1 § första stycket 2, till andelsägare som avses i 1 § första stycket 8 eller till kreditinrättning som sägs i 11 § andra stycket. Avgives vid auktionen bud som enligt vad nu sagts må antagas, skall försäljning ske, ändå att innehavare av fordran bestrider det. Vad utsokningslagen i fråga om fast egendoms försäljning och köpeskillingens fördelning stadgar beträffande gäldenären skall i ärende som nu avses lämpas till ägaren.

köping, stad eller municipalsamhälle, till kommun eller samfällighet som avses i 1 § första stycket 2 och som vill förvärva egendomen för där omförmäلت ändamål, till andelsägare som avses i 1 § första stycket 8 eller till kreditinrättning som sägs i 11 § andra stycket. Avgives vid auktionen bud som enligt vad nu sagts må antagas, skall försäljning ske, ändå att innehavare av fordran bestrider det. Vad utsokningslagen i fråga om fast egendoms försäljning och köpeskillingens fördelning stadgar beträffande gäldenären skall i ärende som nu avses lämpas till ägaren.

Kommer försäljning — — — — — vara förfallen.
 Kostnad i — — — — — av statsmedel.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 februari 1960.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, NORDLANDER.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Netzén, anmäler, efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter, fråga om *ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom*, m. m. Föredraganden anför följande.

Inledning

Den 16 maj 1958 erhöll jag Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla sakkunniga för att verkställa utredning och avgiva förslag rörande bl. a. den lagstiftning som innefattas i dels lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom (bolagsförbudslagen) dels lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslagen). Såsom sakkunniga tillkallades landshövdingen G. V. Nilsson, tillika ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare lantbrukaren E. E. Haegglom, ledamöterna av riksdagens första kammare lantbrukaren A. E. Johansson och förre förmannen E. Hj. Nilsson, lantbrukaren S. Oscarsson, rättsavdelningschefen A. F. Ribbing, ledamoten av riksdagens första kammare lantbrukaren S. E. Sundin samt sekreteraren, förordnade generaldirektören O. J. Westling.

De sakkunniga, vilka antagit benämningen 1958 års jordlagsutredning och beräknas slutföra sitt arbete nästa år, har den 26 november 1959 avgivit ett stencilerat delbetänkande angående decentralisering av beslutanderätten i förvärvsfrågor enligt bolagsförbudslagen m. m. Delbetänkandet är närmast föranlett av jordbruksutskottets av riksdagen (skrivelse 284/1959) godkända utlåtande 30/1959, vari utskottet (s. 81) med anledning av väckta motioner förordnat, att 1960 års riksdag förelades förslag om sådan ändring i bolagsförbudslagen att markbyten med bolag underlättades. Över betänkandet har remissyttranden avgivits av hovrätten för Nedre Norrland, kammarkollegiet, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, skogsstyrelsen, samtliga länsstyrelser, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk (RLF), Svenska landskommunernas förbund, Svenska

pastoratens riksförbund, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund, Sveriges skogsägareförbund, Skogsindustriernas samarbetsutskott, Sveriges industriförbund, Landsorganisationen i Sverige (LO) samt Kooperativa förbundet. En del länsstyrelser har dessutom överlämnat yttranden från av dem hörda myndigheter och organisationer.

Jag anhåller nu att få upptaga detta ärende till behandling.

Gällande bestämmelser

B o l a g s f ö r b u d s l a g e n¹, vars ursprungliga syfte är att skydda den bondeägda marken mot skogsbolagens expansionssträvanden, innehåller till en början ett principiellt förbud för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom på landet och i stad utanför det till bebyggande planlagda området. Lika med stad anses härvid köping och annan ort där den för städerna gällande ordningen för bebyggande skall iakttagas (1 §). Från förvärvsförbudet stadgas dock vissa undantag (2, 7 och 11 §§). Vidare må bolag, förening eller stiftelse förvärva sådan fast egendom, som av länsstyrelsen i viss ordning prövas äga sitt huvudsakliga värde i åbyggnaden eller huvudsakligen vara avsedd till tomt, upplagsplats, idrottsplats eller dylikt eller att nyttjas till stenbrott, grus- eller lertag eller utgöra torvmosse, vattenfall, fiske eller annan dylik lägenhet eller vara av beskaffenhet att bära skyddas på grund av säregen natur eller fornlämning eller av liknande anledning (3 §).

Kungl. Maj:t äger ge bolag, förening eller stiftelse tillstånd att förvärva fast egendom av annan beskaffenhet än nyss sagts i fall 1. *att* egendomen den 1 juli 1925 ägdes av bolag eller ekonomisk förening och sedermera alltjämt tillhört dylik samfällighet; 2. *att* egendomen utgör fastighet varav icke någon del lämpligen kan nyttjas för jordbruk; 3. *att* egendomen utgör sådan del av en fastighets avrösningsjord med impedimenter, vilken prövas icke vara erforderlig för att återstående del av fastigheten skall äga skogstillgång, tillräcklig att utgöra varaktigt stöd för drivande av självständigt jordbruk (stödskog), och icke heller vara att hänföra till sådana till odling tjänliga myrmarker och andra odlingslägenheter, som i anseende till läge, omfattning och jordens beskaffenhet ägnar sig för upptagande av självständiga jordbruk eller lämpligen kan sammanslås med andra brukningsdelar (odlingsområde)²; 4. *att* egendomens förvärvande för bolaget, föreningen eller stiftelsen såsom innehavare av angränsande fastighet äger avsevärd betydelse med hänsyn till skogsvårdens främjande; 5. *att* med egendomens förvärvande är avsett att åt arbetare eller andra hos bolaget, föreningen eller stiftelsen anställda personer bereda bostäder eller att genom idkande av jordbruk tillgodose sådana personers behov av livsförnödenheter eller jordbruksprodukter; eller 6. *att* med egendomens förvärvande är avsett att främ-

¹ SFS 1925:219 med ändringar 1927:67, 1932:183, 1937:389, 1948:221 och 1948:276.

² Vid beräkning av stödskog skall hänsyn tagas dels till möjligheten att genom delning av förefintligt jordbruk bilda nya självständiga jordbruk dels, beträffande odlingsområde, till möjligheten att av dylikt område bilda självständigt jordbruk eller sammanslå sådant område med annan brukningsdel.

ja bildandet av egna hem eller mindre jordbruk (4 § första stycket). — Tillstånd till förvärv enligt andra eller tredje punkten må ej utan särskilda skäl förvägras bolag, förening eller stiftelse, som under de före ansökningens ingivande senast förflutna tio åren genom överlåtelse till enskild person av skogsmark eller till jordbruk tjänlig fastighet med efter ortens förhållanden erforderlig skogstillgång eller också genom sådan överlåtelse till enskild person av odlad jord eller odlingsområde, som prövas gänelig för befolkningens näring i orten, avhänt sig egendom, vilken finnes i värde ungefär motsvara den egendom som avses med förvärvet. Med överlåtelse som nu sagts skall jämställas överlåtelse av skogsmark, jordbruksfastighet, odlad jord eller odlingsområde till kommun eller till hushållningssällskap, bolag eller förening som utövar statsunderstödd egnahemsverksamhet. Har överlåtelse av jordbruksfastighet eller skogsmark skett till enskild person, som förvärvat egendomen huvudsakligen för att därav bereda sig inkomst annorledes än genom dess utnyttjande för eget jordbruk eller i samband därmed bedrivit skogsbruk, må hänsyn ej tagas till överlåtelsen (4 § andra stycket).

Utöver nu angivna möjligheter att meddela förvärvstillstånd — de s. k. speciella eller lindrigare koncessionsgrunderna — har Kungl. Maj:t också en allmän befogenhet att meddela sådant tillstånd. Om nämligen i andra fall än som angivits i 4 § på grund av särskilda omständigheter anses, att bolag, förening eller stiftelse bör medges rätt att förvärva fast egendom av annan beskaffenhet än i 3 § sägs, så äger Kungl. Maj:t ge tillstånd därtill (5 §).

Vill bolag, förening eller stiftelse påkalla länsstyrelsens prövning enligt 3 § eller söka Kungl. Maj:ts tillstånd att förvärva fast egendom, skall ansökan jämte fångeshandlingen eller bestyrkt avskrift därav inges till länsstyrelsen inom tre månader från det fångtet skedde. Försittes denna tid eller prövas egendomen icke vara hänförlig under 3 § och blir ej heller ansökan bifallen av Kungl. Maj:t, skall fångtet vara ogillt. Sökes tillstånd, åligger det länsstyrelsen, såframt ej förvärvet godkännes enligt 3 §, att insända handlingarna jämte eget utlåtande till Kungl. Maj:t. Innan utlåtande avges, skall länsstyrelsen, där det ej av särskild anledning finnes icke vara erforderligt, över ansökningen höra kommunalnämnden i orten eller annan kommunal myndighet samt annan nämnd eller myndighet, som kan antagas äga kännedom om förhållandena, såsom hushållningssällskapets förvaltningsutskott eller lantbruksnämnd (6 § jfrd m. SFS 1947: 295).

Genom särskild k u n g ö r e l s e¹ har Kungl. Maj:t meddelat föreskrifter rörande den utredning som erfordras för prövning i vissa fall av bolags, förenings eller stiftelses ansökan i fråga om förvärv av fast egendom m. m. Avser ansökning tillstånd jämlikt 4 eller 5 § bolagsförbudslagen, skall den vara åtföljd av bl. a. karta eller kartsnitt jämte utredning rörande egendomens värde, omfattning och beskaffenhet samt rörande de förhållanden i övrigt, som sökanden vill åberopa (2 §). Åberopar sökanden för tillstånd enligt 4 § första stycket andra eller tredje punkten bolagsförbudslagen, att förvärvet avser kompensation för sådan tidigare överlåtelse som avses i

¹ SFS 1956: 13.

andra stycket samma paragraf, skall bifogas karta eller kartskiss jämte utredning även om den sålunda överlåtna egendomens omfattning och beskaffenhet vid tiden för överlåtelsen ävensom den utredning i övrigt, som sökanden vill åberopa till styrkande av att överlåtelsen är sådan som avses i lagrummet (3 §). I fall, som avses i 4 § andra stycket bolagsförbudslagen, ankommer det på sökanden att, därest ej vid förhandlingar mellan lantbruksnämnden och sökanden åstadkommits ett godtagbart underlag för bedömning av den överlåtna egendomens värde, förete utredning om detta värde. Utredningen skall verkställas av tre ojäviga personer, av vilka en skall vara vederbörande distriktslantmätare eller utses av länsstyrelsen. De båda andra skall av denne utses bland dem som i orten är nämndemän, ägodelningsnämndemän eller gode män vid lantmåteri- eller mättningsförrättningar (4 §).

Avser förväret eller överlåtelse, varom sägs i 4 § andra stycket bolagsförbudslagen, del av fastighet, skall i ärendet förebringas utredning jämte yttrande av den distriktslantmätare eller mättningsman, vilken har att handlägga den lantmåteriförrättning som fordras för delens avskiljande (5 §).

Finnes påkallat att ytterligare utredning eller undersökning i visst avseende verkställas av särskild sakkunnig, må sökanden föreläggas inkomma med yttrande från sådan sakkunnig (6 §).

Enligt j o r d f ö r v ä r v s l a g e n¹ må ej fast egendom, som är taxerad såsom jordbruksfastighet, genom köp, byte eller gåva förvärfvas utan tillstånd av lantbruksnämnd. Sådant förvärvstillstånd erfordras dock ej i bl. a. följande fall: 1. *där* förvärvaren är kronan, landskommun, köping, stad eller municipalsamhälle; 2. *där* egendomen förvärfvas av annan kommun än under 1 sägs² eller annan dylik samfällighet för ändamål som avses i 1 § 4, 7 eller 16 lagen den 12 maj 1917 om expropriation; 3. *där* kontrahenterna är på närmare angivet sätt anhöriga med varandra; 4. *där* tillstånd skall sökas enligt bolagsförbudslagen eller lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag; 5. *där* förväret sker genom inrop på exekutiv auktion (1 § första stycket). I det sistnämnda fallet föreligger som regel skyldighet att åter avyttra egendomen inom två år, vid äventyr att länsstyrelsen förordnar om försäljning på offentlig auktion (11 §). Vid sådan auktion må egendomen säljas endast till på visst sätt kvalificerad köpare, t. ex. till kronan eller till kommun eller annan dylik samfällighet som vill förvärva egendomen för ändamål varom förmäles i 1 § första stycket 2 (12 §).

Arronderingsverksamheten

Ur en i betänkandet lämnad redogörelse för arronderingsverksamheten inom skogen må här återges följande.

I medvetande om strukturbristerna inom skogen bedrivs sedan flera år tillbaka en verksamhet, särskilt inom storskogsbruket, för att dels genom

¹ SFS 1955:272 med ändring 1958:212.

² Före 1958 års lagändring löd alla kommuner under punkt 2.

byten av mark dels genom köp och försäljningar med tillämpning av kompensationsprincipen i bolagsförbudslagen åstadkomma en bättre fastighetsindelning.

Det fall, som behandlas i 4 § andra stycket bolagsförbudslagen, bygger på förutsättningen att bolag efter att först ha sålt mark begär att som ersättning få tillstånd att förvärva annan mark. Tillämpningen härav har bl. a. den konsekvensen att, om ett bolag vill inköpa viss skogsmark men ännu icke har gjort kompensationsberättigande försäljning, så är bolaget hänvisat till att genom egen försorg avhända sig mark som kan räknas som compensation. Ersättningsköp enligt nyssnämnda lagrum har därför fått ringa omfattning. Bolagen är självfallet föga benägna att sälja skogsmark utan att få samtidig compensation. Vidare kan för ett bolag, som vill genomföra ett visst skogsmarksförvärv och därför önskar sälja motsvarande mark, svårighet uppstå därigenom, att förhandlingar m. m. med ett flertal presumtiva köpare kräver så lång tid att transaktionen äventyras.

Efter lantbruksnämndernas tillkomst har det praktiska tillvägagångssättet utvecklats sig därhän, att vederbörande bolag i sådana fall vänder sig till lantbruksnämnden, som kan ge uppgift om vilka av bolagets marker som lämpligen kan användas för yttre rationalisering. Lantbruksnämnden kan också anvisa köpare och förmedla överlåtelse och vidare lämna en aktiv medverkan genom sin inköps- och bytesverksamhet. Detta innebär att nämnden från olika ägare köper in mark, byter den med bl. a. bolagsmark och sedan överlåter tillbytt marker i syfte att åstadkomma förbättrad arrondering ävensom förstärkning av jordbruk med skog. På detta sätt möjliggöres och förenklas bolagsförvärv som annars icke vore praktiskt genomförbara. Å andra sidan tar lantbruksnämnderna givetvis egna initiativ till förhandlingar om byten m. m., bl. a. med bolag, i syfte att främja strukturförbättring i skogsmark.

Avtalsbyten med lantbruksnämnd innebär, att lantbruksnämnden till bolaget överlåter mark samtidigt som bolaget överlåter mark till lantbruksnämnden eller, genom lantbruksnämndens förmedling, till enskilda jordbrukare. Koncessionsgrunden är här som regel 5 § bolagsförbudslagen.

Det har ofta av praktiska skäl visat sig lämpligt att vid avtal om byten låta ett bolag temporärt förvärva mer mark än vad bolaget avstår mot skriftlig överenskommelse att vid kommande transaktioner jämna ut skillnaden. Å andra sidan förekommer det också, att bolag överlåter mark till lantbruksnämnd mot att bolaget senare får förvärva motsvarande mark i stället. Det är nämligen som regel icke möjligt att finna bytesobjekt som i kompensationshänseende är alldeles likvärdiga. Vidare kan detaljarbetet med inventering av skogsmark, värdering m. m. taga avsevärd tid. Bytesverksamheten med de större skogsbolagen får därför ofta karaktären av en fortlöpande serie bytesavsnitt, baserade på en överenskommelse där kompensationsregler och värderingsgrunder fastlagts. Detta system gör det möjligt att kontinuerligt anpassa verksamheten bl. a. till förekomsten av aktuella bytesobjekt, till tillgången på värderingsexpertis, till ändringar i konjunkturer och virkespriser m. m. samt att inpassa de erhållna bytesobjekten i jordbrukets successiva strukturrationalisering.

Det praktiska tillvägagångssättet vid avtalsbyten med skogsbolagen kan indelas i två huvudmoment. Det första avser att utse lämpliga bytesobjekt från respektive parter och bestämma bytets omfattning ur kompensations-synpunkt. Det andra momentet avser att värdera de i bytet ingående objekten i pengar och att bestämma hur eventuella värdeskillnader mellan bytesobjekten på grund av olika bestockning m. m. skall regleras mellan parterna.

För varje bytesavsnitt upprättas på grundval av ingående förhandlingar mellan parterna ett avtal, gällande under förutsättning av Kungl. Maj:ts

godkännande. I sådant avtal fixeras bytesparternas eventuella tillgodohavanden i kompensationsenheter om objekten icke helt motsvarar varandra, värderingsregler samt sättet för likvidering av värdeskillnader.

Med de kompensationsregler, som tillämpas, erhålles för båda parter i varje bytesavsnitt en summa »kompensationsenheter» eller »lägesreglerade produktionsenheter». Skillnaden i antal sådana enheter redovisas som saldo i bytet någondera parten till godo. Eftersom enheterna erhålles ur areal, bonitet och i flertalet fall en relationsfaktor — inrymmande rotvärdet — kan tillgodohavandena översättas i exempelvis antal hektar, om bonitet och läge är kända. Inom ramen för ett sådant avtal genomföres, i den mån direkta byten icke omedelbart kan ske, successiva överlåtelser.

Det är i stor utsträckning hela fastigheter som går i byte. När i ett byte ingår delar av fastigheter, inhämtar lantbruksnämnden genom samråd med eller remiss till fastighetsbildningsmyndigheten besked, huruvida förutsättningar att genomföra erforderliga fastighetsbildningsåtgärder föreligger.

Utredningens förslag

Efter en redogörelse för tidigare överväganden rörande det administrativa förfarandet i ärenden jämlikt bolagsförbudslagen behandlas i betänkandet frågan om provisoriska lagändringar i anslutning till det av riksdagen uttalade önskemålet. Utredningen har ansett sig böra begränsa diskussionen till möjligheterna att underlätta bytesverksamheten dels genom ytterligare undantag från förvärvsförbudet och dels genom delegering av beslutanderätten till länsmyndighet. I det förra hänseendet har utredningen övervägt huruvida undantag bör göras för förvärv från kronan och från bolag samt för förvärv som endast avser mindre markområden. Beträffande förvärv från kronan anföres följande.

Kronans fasta egendom får enligt § 77 regeringsformen icke försäljas utan riksdagens samtycke. Riksdagen har emellertid, senast i skrivelse nr 136/1959, medgivit Kungl. Maj:t rätt att utan riksdagens samtycke i varje särskilt fall besluta om försäljning av kronan tillhörig fast egendom, vars taxeringsvärde eller uppskattade saluvärde uppgår till högst 70 000 kr. Vidare har Kungl. Maj:t bemyndigats att åt central förvaltningsmyndighet överlämna beslutanderätten rörande försäljning av egendom vars värde icke överstiger 30 000 kr.

Kungl. Maj:t har utnyttjat denna delegationsrätt och utfärdat bemyndiganden senast den 24 april 1959 för telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, luftfartsstyrelsen samt domänstyrelsen. Försäljningarna skall ske under iakttagande av att de endast må avse fastighet som prövas icke vidare erforderlig för vederhörande verks behov. Anses det av olika omständigheter sannolikt att annan statlig myndighet kan vara i behov av fastigheten, skall samråd äga rum med sådan myndighet innan försäljningsfrågan avgöres. I dessa bemyndiganden har vidare angivits att, då fråga är om försäljning av jordbruksfastighet, myndigheten skall höra den lantbruksnämnd inom vars verksamhetsområde fastigheten är belägen. Med jordbruksfastighet lär i detta sammanhang avses även för skogsbruk helt eller delvis utnyttjad fastighet. Finner myndigheten sig icke kunna godtaga lantbruksnämndens förslag, skall ärendet hänskjutas till Kungl. Maj:t för avgörande. Vad som i bemyndigandena sägs

om försäljning skall i tillämpliga delar gälla jämväl i fråga om byten av fastigheter.

Utredningen erinrar i detta sammanhang om behandlingen i Kungl. Maj:ts av riksdagen godkända proposition 1959:148 av domänstyrelsens förslag om bemyndigande för styrelsen att under vissa förutsättningar för kronans räkning ingå i och svara för s. k. avtalsbyten. Departementschefen föreslog för sin del bifall till förslaget. Såsom förutsättning för utnyttjande av bemyndigandet borde dock gälla, att vederbörande lantbruksnämnd och fastighetsbildningsmyndighet tillstyrkte markbytet samt att redogörelse för genomförda markbyten årligen ingåves till Kungl. Maj:t. Utredningen förutsätter att Kungl. Maj:t i mån av behov kommer att utfärda liknande bestämmelser för de andra ovan angivna centrala förvaltningsmyndigheterna.

Utöver de försäljningar som kan ske enligt nämnda bemyndiganden verkställas försäljningar av ecklesiastik kronojord, av mark som förvaltas av försvarsväsendet samt av mark som inköpts av lantbruksnämnd.

Utredningen har kommit till den slutsatsen, att förvärvsprövning icke erfordras enligt bolagsförbudslagen i vad avser förvärv från kronan. Denna lag avser ju främst att hindra icke önskvärda förskjutningar i relationen mellan olika ägarekategorier. Det förhållandet att lämpligheten av försäljningen prövas på sätt ovan anförts vid alla överlåtelse, som kan ha någon betydelse i detta avseende, synes innebära garanti för att några mera avsevärda förskjutningar icke inträffar. Med hänsyn härtill och på grund av de föreskrifter i övrigt, som utredningen förutsätter skola utfärdas, synes jämväl de syften som jordförvärvslagen tjänar bli tillgodosedda även om förvärv från kronan undantages. Utredningen föreslår därför att förvärvsprövning i dessa fall ej heller skall erfordras enligt sistnämnda lag. Särskilt framstår det såsom obehövt att tillstånd kräves jämväl i sådana fall, då lantbruksnämnd försäljer fast egendom, som nämnden inköpt för rationaliseringsändamål.

I fråga om förvärv från bolag anför utredningen.

För frisläppande av förvärv, som ett bolag gör från ett annat bolag, talar främst att den fasta egendomen redan är i bolagshand. Utan att någon rubbning behövde ske i relationen mellan ägarekategorier — om alla bolag likställdes — skulle ur arronderingssynpunkt önskvärda markbyten bolag emellan säkerligen underlättas, om dessa byten kunde ske utan tillståndsprövning.

Emellertid har utredningen funnit att vägande skäl talar mot ett generellt undantag för förvärv från bolag. Sålunda finns anledning befara att jordförvärvslagens bestämmelser skulle kunna kringgås, om bolag fritt finge förvärva fast egendom som redan är i bolagshand. En enskild fysisk person, som vägrats förvärvstillstånd till en från ett bolag inköpt fastighet, torde i en sådan situation kunna bilda ett formellt bolag eller övertaga ett obetydligt sådant och sedan i bolagets namn inköpa fastigheten. Vidare skulle öppnas möjligheter för bolag, som tidigare ej alls sysslat med jordbruk eller skogsbruk, att förvärva jordbruksfastigheter från t. ex. ett skogsbolag, som bedriver träförädlingsverksamhet och av den anledningen tidigare erhållit förvärvstillstånd. En sådan övergång av mark från bolag, som för det ekonomiska resultatet av verksamheten är angelägna om en rationell ägoplanering i skogen, till bolag utan sådant intresse skulle menligt kunna inverka på rationaliseringsarbetet. Dessa konsekvenser skulle teoretiskt sett kunna undvikas, om man inskränkte undantaget till att avse förvärv som av bolag, vars verksamhet enligt bolagsordningen omfattade träförädling,

gjordes från bolag med liknande verksamhet. Emellertid synes en sådan lösning icke i praktiken vara genomförbar. Hinder torde nämligen icke föreligga för ett bolag, som sysslar med t. ex. tomtstyckning eller byggnadsverksamhet, att i sin bolagsordning intaga en bestämmelse om att även träförädlingsverksamhet bedreves. En sådan bestämmelse skulle kunna rättfärdigas med att en relativt obetydlig såganläggning inrättades.

Vidare synes ett generellt undantag i fråga om förvärv från bolag även på annat sätt kunna försvåra lantbruksnämndernas rationaliseringsverksamhet. Det torde nämligen i samband med tillståndsprövning ibland vara möjligt för lantbruksnämnd att vid förhandlingar intressera bolaget för att avstå någon del av den inköpta marken för rationaliseringsändamål mot att bolaget i stället får förvärva annan mark.

Fria förvärv från bolag till bolag skulle vidare kunna medföra, att ett bolag bleve helt dominerande såsom skogsägare inom en viss kommun där nu finns flera bolag. Huruvida en sådan utveckling är lämplig eller icke torde få bedömas från fall till fall. Något generellt uttalande i denna fråga anser sig utredningen icke kunna göra.

Företrädare för bondeskogsbruket har vid ett av utredningen ordnat sammanträffande över lag ställt sig främmande till tanken att släppa förvärv bolag emellan helt fria. Utan reglering av sådana förvärv skulle enligt deras mening värdefulla tillfällen till strukturförbättringar kunna försummas. Byten mellan bolag skedde i allmänhet i syfte att tjäna bolagens egna intressen. Lämnades sådana byten utan kontroll finge man ändå kvar den gamla parcelleringen genom att andra parter än bolag aldrig bleve inblandade.

Vid övervägande av de skäl som talar för och emot ett undantag av förvärv från bolag har utredningen kommit till den uppfattningen, att utredningen icke nu bör föreslå att sådant undantag göres.

Beträffande förvärv av små markområden anför utredningen följande.

Det framstår ofta som en onödig formalism att kräva tillstånd enligt bolagsförbudslagen till förvärv av obetydliga markområden. Relationen mellan olika ägarekategorier kan genom sådana förvärv knappast rubbas. Skulle ett undantag i detta avseende göras, måste emellertid — särskilt med hänsyn till inskrivningsdomarens prövning om tillstånd är erforderligt eller icke — en exakt gräns i fråga om områdenas storlek utsättas i lagen. Härvid kan valet blott stå mellan att utsätta en arealgräns eller en värdegräns. I andra sammanhang har befunnits att sådana gränser är mindre lämpliga. Även ett litet område kan ur rationaliseringssynpunkt vara av rätt stor betydelse. Värdet av områden med samma areal kan dessutom i hög grad växla. Skulle en värdegräns i pengar uppställas, finge man utgå ifrån taxeringsvärdet, då sådant finnes, eller t. ex. ett uppskattat saluvärde. I fall av sistnämnda slag, vilka givetvis blir de vanligaste, måste särskild uppskattning företagas och intyg härom avgivas till inskrivningsdomaren vid sökandet av lagfart.

Vid övervägande av dessa synpunkter har utredningen kommit till att något undantag för små områden icke bör införas, i varje fall icke såsom en provisorisk åtgärd.

Rörande delegationsfrågan erinrar utredningen till en början om hur man år 1948 (prop. 178 s. 25), främst av jordpolitiska skäl, avvisade ett förslag om decentralisering av dispensprövningen enligt bolagsförbuds-

tagen men samtidigt genom lagändring berättigade länsstyrelserna att i vissa fall utöva den eljest Kungl. Maj:t tillkommande tillståndsgivningen jämlikt 1916 års lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag. I motiven till lagändringen uttalades bl. a. att till grund för bedömningen, i vilken utsträckning tillståndsprovningen borde överflyttas till länsstyrelserna, knappast kunde läggas allenast värdet på den fasta egendomen i fråga. Detta skulle nämligen alltför ofta leda till en sakligt inte motiverad skillnad i formen för handläggningen av sinsemellan likartade ärenden. Avseende borde enligt motiven i stället främst fästas vid sådana omständigheter som egendomens beskaffenhet, ändamålet med förvärvet och i vissa fall förvärvarens person. Utredningen framhåller, att dessa motivuttalanden synes ha betydelse även vid bedömning av en delegation enligt 1925 års lag, samt anför vidare.

Utredningen anser det lämpligast, att en delegationsbestämmelse i bolagsförbudslagen utformas som ett allmänt bemyndigande för Konungen att överlåta beslutanderätten enligt 4 och 5 §§ på länsmyndighet. Vid avvägningen av delegationens omfattning har utredningen, då det nu gäller en provisorisk anordning i avbidan på utredningens slutliga förslag, ansett det lämpligast att delegationen åtminstone tills vidare avser byten av mark, som huvudsakligen är avsedd för skogsbruk. En sådan delegation torde också närmast ha avsetts i 1959 års riksdagsbeslut. Att införa en värde- eller arealgräns synes icke vara lämpligt. Ej heller kan utredningen på det nuvarande stadiet förorda en delegation av samtliga fall som angives i 4 §. Utredningen förordar att decentralisering skall ske av beslutanderätten i följande två fall:

1. Det fall att egendomen förvärvas i utbyte mot annan fast egendom inom länet, vilken enligt intyg av lantbruksnämnden eller — om bytet utgör led i en fastighetsreglering vilken i huvudsak utföres genom laga skifte eller ägoutbyte — av distriktslantmätaren har väsentligen samma värdeproduktionsförmåga som den förvävade. Här avses alltså det fall då förvärvaren redan vid den tidpunkt, då tillståndsfrågan prövas, genom bytesavtal eller särskilt köpeavtal till fångesmannen överlåtit mark som är ungefär likvärdig med den förvävade.

2. Det fall att förvärvaren enligt intyg av lantbruksnämnden förklarat sig villig att på villkor, som nämnden godtagit, inom viss tid av högst fem år till nämnden eller till den, som nämnden anvisar, överlåta fast egendom inom länet med väsentligen samma värdeproduktionsförmåga som den förvävade. Här avses de relativt vanliga fall då förvärvaren icke har möjlighet att omedelbart i utbyte lämna likvärdig mark. Såsom tidigare anförts förekommer det att bolag, då tillstånd icke kan meddelas utan att kompensation lämnas, beredes tillfälle fullfölja förvärvet genom att bolaget gentemot lantbruksnämnden utfäster sig att inom viss tid sälja sådan kompensationsmark. Även om en sådan utfästelse icke är juridiskt hållbar, har enligt vad utredningen erfarit bolagen regelmässigt uppfyllt utfästelser av ifrågavarande slag.

Några svårigheter för en lokal myndighet att bedöma likheten i värde mellan i ett byte eller i en kompensationsförsäljning ingående objekt synes icke behöva föreligga. Värdeproduktionsförmågan, erhållen som produkten av den produktiva markens areal, denna marks medelbonitet samt i flertalet fall en relationsfaktor — inrymnande rotvärdet — för markens belägenhet ur virkesdrivnings- och arbetskraftssynpunkt, är den kompensations-

grund som förda förhandlingar så småningom lett fram till. Med denna är de myndigheter, som sysslar med bytesverksamheten, fullt införstådda. Om den s. k. lägesfaktorn kan meningarna visserligen allttjämt vara delade. Detta förhållande synes dock — i den mån så visar sig erforderligt — genom anvisningar kunna regleras av Kungl. Maj:t eller efter bemyndigande av lantbruksstyrelsen och lantmäteristyrelsen gemensamt. I södra och mellersta Sverige med huvudsakligen biltransport och relativt tät bebyggelse och utvecklat vägnät bortser man ofta från lägesfaktorn och låter produkten av enbart areal och bonitet utgöra kompensationsgrund.

Utredningen övergår härefter till att behandla frågan om till vilken länsmyndighet delegationen bör ske. Härom anföres.

Bolagsförbudslagen är liksom 1916 års lag avfattad med utgångspunkt från att länsstyrelsen skall vara lägre instans, och i vissa fall har den även beslutanderätt enligt båda lagarna. För närvarande kan sålunda ansökan om förvärv enligt såväl 1916 som 1925 års lag avgöras samtidigt och gemensamma intyg och övriga handlingar åberopas. Länsstyrelsen har därvid möjlighet att pröva om tillstånd erfordras jämlikt båda lagarna eller blott någon av dem. Stundom yrkas alternativt förklaring enligt 3 § 1925 års lag eller tillstånd enligt 4 eller 5 § samma lag. Länsstyrelsen kan då, om 3 § ej anses tillämplig, med eget yttrande direkt sända handlingarna vidare till Konungen.

En överflyttning av tillståndsgivningen till lantbruksnämnd skulle med föra att i vissa fall länsstyrelserna finge översända ansökningshandlingarna till lantbruksnämnden. Innan sådant översändande skedde, skulle länsstyrelsen konstatera att prövning ej erfordrades enligt 1916 års lag. På nämnden ankomme sedan att lämna tillstånd till förvärvet eller, därest nämnden icke ansåge sig kunna eller böra lämna sådant tillstånd, med eget yttrande återsända handlingarna till länsstyrelsen.

För delegation till länsstyrelse talar — förutom vad nyss sagts om prövning enligt 1916 års lag — att länsstyrelsen har befattning med samhällsplaneringen i stort. Då det gäller viktigare rationaliseringsåtgärder, förutsättes att berörda myndigheter överlägger vid sådant länsråd som rekommenderats i propositionen nr 148/1959. Enligt gällande tillämpningsföreskrifter ankommer det på lantbruksnämnden att göra de utredningar som erfordras i samband med prövning av ansökningar om tillstånd enligt bolagsförbudslagen. Avser förvärv del av fastighet, skall i ärendet alltid föreläggas utredning jämte yttrande av den distriktslantmätare eller mättningsman, vilken har att handlägga sådan lantmäteriförrättning som erfordras för delens avskiljande. Länsstyrelsen kan vidare kalla överlantmätaren och lantbruksdirektören att delta i länsstyrelsens handläggning av förvärvsärendet. Utredningen förutsätter att denna möjlighet kommer att — i särskilda fall — utnyttjas vid behandling av ärenden av ifrågavarande slag och att dessa befattningshavare, allt efter vederbörandes tidigare befattning med ärendet, då får vara föredragande. Härigenom synes tillräcklig garanti finnas för att såväl fastighetsbildningssynpunkterna som den jordbrukspolitiska bedömningen blir tillräckligt beaktade vid länsstyrelsens prövning.

För en delegation till lantbruksnämnd — i samråd med överlantmätaren — talar främst den ytterligare förenkling som uppnås genom att länsstyrelsen icke behöver kopplas in. Detta gäller särskilt sådana fall som framstår som klara. Utredningen syftar här främst på sådana fall, där bytesförhandlingar under medverkan av lantbruksnämnd respektive lantmätare lett till full överenskomst. I dessa torde en jordpolitisk överprövning knappast vara behövlig. Vidare skulle en delegation till lantbruksnämnd medföra den

fördelen, att de olika i ett bytesprojekt ingående förvärven ofta skulle kunna avgöras av en och samma myndighet, eftersom fysisk persons förvärv prövas av lantbruksnämnden enligt jordförvärvslagen. Detta måste vara ägnat att medföra ett smidigare förfarande. Utredningen förutsätter att förvärvsfrågan, om delegation skulle ske till lantbruksnämnd, skulle prövas av lantbruksnämnd i plenum och att tillstånd icke skulle få meddelas, om avvikande mening anmälts av någon ledamot, ävensom att överlantmätaren tillstyrkt förvärvet ur fastighetsbildningssynpunkt.

Vid övervägande av här angivna synpunkter har utredningen visserligen kommit till den uppfattningen, att den största förenklingen skulle nås om rätten att bevilja tillstånd vid markbyten decentraliserades till lantbruksnämnden i samråd med överlantmätaren. Med hänsyn främst till länsstyrelsens befattning med samhällsplaneringen i stort och till vad som anförts om prövning enligt 1916 års lag och om bolagsförbudslagens konstruktion har utredningen, särskilt som det nu endast är fråga om ett provisorium, emellertid stannat för att föreslå att decentraliseringen nu sker till länsstyrelsen. Med stöd av vunnen erfarenhet och i anslutning till de ytterligare ändringar av bolagsförbudslagstiftningen, som utredningen kan komma att föreslå, torde frågan om en eventuellt längre gående decentralisering senare få övervägas.

Med hänsyn till att bestämmelser om delegation till länsstyrelsen smidigt bör kunna anpassas efter vunna erfarenheter förordar utredningen, att i bolagsförbudslagen blott införes en allmän bestämmelse om rätt för Konungen att överlåta tillståndsprövning enligt 4 och 5 §§ på länsstyrelse samt att i särskild kungörelse lämnas bemyndigande för länsstyrelserna att meddela tillstånd jämlikt lagen.

I beslut, varigenom tillstånd meddelas med stöd av delegationen, bör länsstyrelsen åberopa såväl 4 eller 5 § bolagsförbudslagen som delegationskungörelsen. Finner sig länsstyrelsen icke böra bifalla dispensansökan, har länsstyrelsen att överlämna ansökningen till Kungl. Maj:ts prövning.

Utredningen har även tagit under övervägande huruvida dess förslag i delegationsfrågan bör föranleda ändring i 19 kap. 3 § 1 mom. tredje stycket lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet. Enligt bestämmelsen i detta stycke må vissa i paragrafen föreskrivna jordpolitiska villkor för avstyckning av skogsmark inte hindra avstyckning i enlighet med tillstånd som jämlikt bolagsförbudslagen meddelats av Kungl. Maj:t. Härutinnan anför utredningen följande.

Vilket delegationsalternativ som än väljes, synes ändring i detta stadgande ej behöva vidtagas. Detta skulle visserligen kunna medföra att ett förvärv av fastighetsdel, som länsstyrelsen eller lantbruksnämnd givit tillstånd till, icke kunde fullföljas av den anledningen, att fastighetsbildningsmyndigheten finner 19 kap. 3 § utgöra hinder mot avstyckning. Risken härför synes emellertid vara mycket ringa. Om i sådana fall ett ärende prövas med stöd av delegation, bör tillstånd meddelas endast om överlantmätaren tillstyrkt. En sådan tillstyrkan lämnas givetvis icke utan att fastighetsbildningsåtgärden underkastats erforderlig bedömning enligt jorddelningslagen. Har överlantmätaren uttryckt tvekan kan myndigheten översända ärendet till Kungl. Maj:t för avgörande. Delegationen innebär ju blott att myndigheten *äger* giva tillstånd. Även om myndigheten enligt delegationsbestämmelserna är behörig att meddela tillstånd i ett visst ärende, har den därför alltid rätt att överlämna prövningen till Kungl. Maj:t.

Utredningen har vidare framhållit, att besvärssstadgandet i 6 § tredje stycket bolagsförbudslagen efter de övriga ändringar i lagen, som utredningen föreslagit, lämpligen bör utgå.

I anslutning till vad utredningen sålunda anfört framlägges i betänkandet tre författningsförslag, vilka torde få som *bilaga 1—3* fogas till detta protokoll, nämligen utkast till 1) ändring i bolagsförbudslagen, 2) ändrad lydelse av 1 och 12 §§ jordförvärvslagen samt 3) delegationskungörelse. Ändringen i 12 § jordförvärvslagen är betingad av den år 1958 på riksdagens initiativ företagna ändringen i 1 §, varigenom landskommuner, köpingar, städer och municipalsamhällen helt befriades från skyldighet att söka förvärvstillstånd. Vid lagrådsbehandlingen av riksdagsförslaget anmärktes att 12 § bort bringas i överensstämmelse med 1 §. Med beaktande härav har utredningen nu förordat sådan ändring i 12 §, att vid där avsedd auktion försäljning må ske till kommun av nyss angivet slag oavsett ändamålet med förvärvet.

Inom utredningen har r e s e r v a t i o n avgivits av ledamoten herr Hæggbloom, vilken anför följande:

»Utredningen har på grund av skäl, som utredningen funnit avgörande, ansett det önskvärt att underlätta ett sådant utbyte av fastigheter, som skapar bättre rationaliseringsmöjligheter genom ändrade äganderättsförhållanden i den mån sådana utbyten kan ske utan någon förskjutning mellan olika ägaandekategoriernas fastighetsinnehav. Enligt min mening blir de av utredningen föreslagna åtgärderna av föga praktisk betydelse, därest de inte kompletteras genom ett underlättande av utbytesmöjligheterna mellan bolag. Det föreslagna undantagandet från bolagsförbudslagen av förvärv från kronan betyder endast en förenkling med tillhörande tidsvinst i fråga om det administrativa förfarandet, ingen reell ökning av utbytesmöjligheterna. Att bolagsförbudslagen återopats som hinder, sedan kronan beviljat förvärv, torde knappast ha förekommit. Utredningens förslag om rätt för K. M:t att delegera beslutanderätten till länsstyrelse, betyder inte annat än att viss tidsvinst kan ernås genom ett förenklat administrativt förfarande. Något tillämpande av mindre restriktiva principer vid lagens handhavande åsyftas inte och kan inte heller beräknas bli följden av en sådan delegering.

Det har emellertid vitsordats, att inom områden där flera bolag är ägare av jordbruksfastigheter, finns allttjämt rationaliseringsvinster att hämta genom omfördelning av mark. Därvid torde ren bytesverksamhet med krav på likvärdighet mellan de utbytta arealerna enligt mer eller mindre omstridda värderingsgrunder ge föga resultat utöver vad som redan åstadkommits. En fri försäljning bolagen emellan är den utbytesform, som behövs.

Medgivande av undantag från bolagsförbudslagen vid förvärv, som ett bolag gör från ett annat bolag, kan ej anses strida mot bolagsförbudslagens huvudsyfte, som utredningen själv anger vara »främst att hindra icke önskvärda förskjutningar i relationen mellan olika ägarekategorier». I stället för att strikt hålla fast vid att detta är lagens syfte, har utredningen konstruerat ett syfte, som ej dokumenteras av motiveringen för bolagsförbudslagens införande, nämligen att skilja mellan bolag, som är mer eller mindre önskvärda som jordägare. Som exempel anföres risken, att enskild person genom att bilda ett formellt bolag, skulle kunna bli ägare till bolagsjord. Mig synes en sådan konsekvens i varje fall inte stridande mot lagens syfte, då i

realiteten bolagsinnehav av jord skulle minskas. Den bakom denna argumentering liggande inställningen vittnar om en utvecklingshämmande önskan att genom lagstiftning skapa ett olyckligt fastlåsende av tidigare ägo-gränser mellan bolags jordinnehav.

Jag anser inte heller, att ett generellt undantag från bolagsförbudslagen vid förvärv till bolag från bolag, i någon nämnvärd grad kan försvåra lantbruksnämndernas rationaliseringsverksamhet. När sådana synpunkter hävdas från lantbruksnämnderna, torde det mest bero på prestigesympunkter att vilja göra lantbruksnämndernas verksamhet så omfattande som möjligt, för att den skall framstå som desto mera omistlig. Argumenteringen bygger på en föråldrad syn på lantbruksnämndernas verksamhet, som lade huvudintresset vid fiskalisk lagövervakning. Nu har vitsordats att lantbruksnämndernas intresse främst knytes till en aktiv inköbspolitik. Av jordbruksministern har i prop. 148 till 1959 års riksdag vitsordats, att lantbruksnämnderna kommer att ha skog tillräckligt för skogskomplettering av jordbruk i enskild ägo av sådan skogsmark som lantbruksnämnderna äger eller kommer att förvärva inom bondeskogsbrukets ram. Därmed har jordbruksministern motiverat, att kronoskog inte ställs till förfogande för skogskomplettering. Sådana tillskott som lantbruksnämnderna skulle kunna erhålla från bolag vid tillståndsprovning av bolags försäljning sinsemellan, kan ej heller vara av någon praktisk betydelse. Den sannolika följden av en lantbruksnämnds försök att använda förvärvstillstånd som utpressningsmedel vid en affärstransaktion mellan två bolag, torde bli att affären inte kommer till stånd. Vill ett bolag inte sälja till ett annat bolag på villkor, som lantbruksnämnden önskar föreskriva, kan ett bolag inte tvingas. Endast i den mån lantbruksnämnden kan bjuda tillfredsställande förmåner, kan den göra byte med bolagsjord, men därför behövs inget förvärvstillstånd upprätthållas.

Vid övervägande av de skäl, som talar för och emot ett undantag från bolagsförbudslagen av bolags förvärv från bolag, har jag kommit till den uppfattningen, att ett sådant undantag nu kan göras utan att bolagsförbudslagens reella betydelse under nutida förhållanden på minsta sätt reduceras. Något förmynderskap över köpare och säljare av mer eller mindre kvalificerade administrativa myndigheter är inte påkallat då det gäller förvärv bolag emellan och inte som vid lagens tillkomst att skydda en svagare part mot en ekonomiskt starkare. Ett sådant förmynderskaps bibehållande utgör en onödig belastning av den administrativa apparaten och blir till hinder för önskvärda besparingsåtgärder i fråga om dennas storlek.

Jag anser av här ovan anförda skäl att utredningen bort tillstyrka att förvärv som bolag gör från annat bolag undantages från bolagsförbudslagen.»

Yttrandena

Förslaget att i bolagsförbudslagen och jordförvärvslagen göra undantag för överlåtelser från kronan till bolag, föreningar och stiftelser har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissorgan utom Sveriges lantbruksförbund och Sveriges skogsägareföreningars riksförbund. *Lantbruksförbundet* anför.

Vad beträffar förvärv, som prövas enligt bolagsförbudslagen, synes en minskning av det administrativa förfarandet endast vara att vinna i fråga om fång under ett visst värde. Antalet sådana förvärv torde dock vara relativt

få, och någon större arbetsbesparing synes således ej kunna ernås. Innan kronan tillhörig jordbruksmark försäljes, skall enligt de regler som nu tillämpas, den försäljande myndigheten höra den lantbruksnämnd inom vars verksamhetsområde fastigheten är belägen. Lantbruksnämnden bedömer därvid ärendet även efter bolagsförbudslagen. Ett genomförande av utredningens förslag torde kunna medföra att remissbehandlingen i lantbruksnämnderna endast kommer att avse allmänna »jordpolitiska» aspekter på ifrågavarande förvärv utan någon direkt hänvisning till visst lagrum. Under sådana förhållanden kan prövningen lätt bli ojämn och osäker. Förbundet avstyrker därför förslaget i detta avseende.

I de fall förvärvsprövningen sker efter prövning enligt jordförvärvslagen synes det enklaste förfarandet vara att — då lantbruksnämnden är fångesman — denna samtidigt med köpebrevets utfärdande även anger att tillstånd meddelats. Då annan statlig myndighet är fångesman, torde beslut i ärendet kunna meddelas av lantbruksnämnd i anledning av remissen.

Skogsägareföreningarnas riksförbund anser det inkonsekvent att från prövning utesluta förvärv från kronan. Enligt förbundets mening underlättas strukturrationaliseringen, om i dessa fall prövning sker enligt jordförvärvslagen. *RLF* finner att utredningsförslaget i denna del inte åsyftar någon principiell förändring av lagstiftningen utan endast en administrativ förenkling. Under dessa omständigheter och med hänsyn till att det endast gäller ett provisorium tillstyrkes förslaget. Härvid förutsätter dock *RLF*, att lantbruksnämndernas befattning med försäljningarna inte försvagas med risk att lämpliga rationaliseringsobjekt går förlorade.

Hovrätten för Nedre Norrland samt *länsstyrelserna i Östergötlands och Hallands län* förordar att det föreslagna undantaget i jordförvärvslagen utsträcker till att avse jämväl andra subjekt än bolag, förening och stiftelse.

Kammarkollegiet framhåller, att av den kyrkliga jord, som avses i lagen den 4 januari 1927 angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt, blott en del tillhör kronan, samt hemställer om enhetlig behandling av den i sagda lag avsedda kyrkliga jorden, helst så, att kravet på förvärvstillstånd släppes beträffande all dylik jord. I samma riktning uttalar sig *överlantmätaren i Jönköpings län*. *Svenska pastoratens riksförbund* anmärker att, om meningen är att förvärvsförbudet ej skall omfatta kyrklig jord som säljes, detta borde anges tydligare.

Till det reservationsvis framförda förslaget att jämväl undantaga överlåtelser mellan bolag ansluter sig *domänstyrelsen, länsstyrelserna i Uppsala, Kristianstads, Örebro och Gävleborgs län, överlantmätnarna i Jönköpings och Örebro län, Sveriges skogsägareförbund, Skogsindustriernas samarbetsutskott, Sveriges industriförbund* och *Skånes jordägareförbund*. Även styrelsen för *Svenska landskommunernas förbund* säger sig inte vara övertygad av de av utredningens majoritet anförda skälen mot ett sådant undantag. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* tillstyrker det ifrågasatta undantaget med begränsning till bytesavtal. *Länsstyrelsen i Gotlands län* anser att överlåtelser mellan bolag bör prövas enligt jordförvärvslagen i stället för bo-

lagsförbudslagen. Andra remissorgan, såsom *kammarkollegiet*, *länsstyrelsen i Jönköpings län* och *Kooperativa förbundet*, förordar att frågan om undantag för dessa fall under det fortsatta lagstiftningsarbetet överväges ytterligare i positiv riktning.

Mot ett frisläppande av överlåtelser mellan bolag uttalar sig bl. a. *Sveriges lantbruksförbund*, *RLF* och *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund*.

För det fall att reservationsförslaget bifalles ifrågasätter *Svenska pastoratens riksförbund*, huruvida inte bolagsjord borde få fritt förvärvas även av sådana kommuner och menigheter som inte redan har fri förvärvsrätt enligt jordförvärvslagen.

Även den av utredningen f. n. avvisade tanken att göra undantag för småområden beröres i en del yttranden. Mera preciserade uttalanden göres av *överlantmätaren i Jönköpings län*, vilken ifrågasätter undantag för förvärv av enklav som helt omslutes av förvärvarens marker och understiger 20 ha, samt av *överlantmätaren i Gotlands län*, som förordar en värdegräns vid 2 000 kronor. *Sveriges lantbruksförbund* avstyrker att småområden undantages så länge bolagen äger små splittrade skogsfastigheter i jordbruksbygden och inte avstår dessa utan att kräva annan mark i utbyte.

Utredningens förslag att till länsmyndighet delegera beslutanderätten i vissa ärenden enligt bolagsförbudslagen har mött betänkligheter endast i *Sveriges lantbruksförbunds* yttrande, vari uttalas följande.

En delegation av beslutanderätten måste i och för sig anses vara önskvärd, då det administrativa förfarandet därigenom förenklas. Det finns emellertid även skäl som talar mot en delegation. Sålunda händer det att de olika avtalsbytena inte alltid går jämnt ihop. En kvot endera parten tillgodo blir följden. Denna kvot bör registreras centralt, vilket talar mot en decentralisering av beslutanderätten. Likaså torde det bli nödvändigt med byten över länsgränserna. Även i detta hänseende är en delegation till nackdel. Förbundet är därför ej enbart positivt inställt till en decentralisering av beslutanderätten.

I frågan, om beslutanderätten bör anförtros åt länsstyrelse eller åt lantbruksnämnd, förordas länsstyrelsen av flertalet remissorgan. Bl. a. understrykes dess befattning med samhällsplaneringen i stort, dess tillgång till expertis av olika slag samt dess mera fristående ställning vid avvägningen mellan olika intressen. *Lantbruksstyrelsen* och *RLF* uttalar sig närmast till förmån för lantbruksnämnderna men godtar delegering till länsstyrelse såsom ett provisorium. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* (där dock avvikande mening anmälts av landssekreteraren jämte föredraganden) finner övervägande skäl tala för delegering till lantbruksnämnd och åberopar därvid följande uttalande av *lantbruksnämnden i Skaraborgs län*.

Nämnden vet av egen erfarenhet att såväl affärsmän som jurister finner det besvärligt att sammanställa kartor och uppräta fastighetsbeskrivningar. Om man effektivt vill eliminera detta besvär synes beslutanderätten böra

delegeras till lantbruksnämnderna. Dessa rationaliseringsorgan torde alltid äga ingående kännedom om planerade rationaliseringsåtgärder och skulle för handläggning av dylika ärenden icke vara i behov av vare sig särskilt kartmateriel eller fastighetsbeskrivningar. Likaså torde tidsutdräkten kunna reduceras på effektivaste sätt, om beslutanderätten delegeras till lantbruksnämnderna. Hos dessa finnes, när viktigare ärenden handlägges, all erforderlig sakkunskap samlad, nämligen lantbruksnämnden, där landshövdingen regelbundet är ordförande, överlantmätaren och länsjägmästaren. Om beslutanderätten delegerades till nämnderna, behövde icke några yttranden sammanställas. Icke heller skulle tidsödande remisser erfordras, och man skulle sålunda erhålla både smidigare behandling och snabbare beslut.

När utredningen frångår tanken att överföra tillämpningen av bolagsförbudslagen till lantbruksnämnderna, motiveras detta bland annat med att förvärvstillstånd i vissa fall erfordras både enligt bolagsförbudslagen och enligt 1916 års lag. Nämnden kan icke finna detta skäl tungt vägande. I ett och samma län torde endast förekomma ett fåtal bolag som har anledning att byta skogsmark i syfte att förbättra skogfastigheternas arrondering, och det torde vara en ganska enkel uppgift och väsentligen en engångsuppgift att utreda i vilken utsträckning dessa bolag kan behöva tillstånd enligt båda lagarna. Som skäl för delegering av beslutanderätten till länsstyrelserna har utredningen vidare anfört att lantbruksnämnderna och lantbruksstyrelsen kan befaras vara ensidiga företrädare för jordbruksnäringen. Icke heller detta skäl synes kunna tillmätas avgörande betydelse. Jordbruket genomgår för närvarande en genomgripande omdaning som på längre sikt kommer att medföra betydande strukturförändringar inom näringen. Denna omdaningsprocess påkallar kringsyn i alla administrativa sammanhang, varför lantbruksnämnderna icke torde vara så ensidiga som utredningen befarat. Vidare är omdaningsprocessen mycket kapitalkrävande, vilket har till följd att jordbruket ständigt befinner sig i ett ekonomiskt underläge, som i och för sig förhindrar otillbörlig konkurrens med andra näringar. För att förebygga befarad ensidighet från lantbruksverkets sida synes man också kunna föreskriva att besvär över lantbruksnämnds beslut skall ingivas direkt till Kungl. Maj:t.

Sveriges lantbruksförbund ger likaledes sitt förord åt lantbruksnämnderna och anför.

Handläggningen av ärendena blir härigenom ännu enklare än om densamma göres av länsstyrelserna. Genom en delegation till lantbruksnämnderna vinnes även att lantbruksstyrelsen blir besvärinstans, och Kungl. Maj:t behöver härigenom inte få de mindre besvärsmålen. Lantbruksnämnderna kan även åläggas att till lantbruksstyrelsen rapportera beslutade bolagsförvärv, varigenom lantbruksstyrelsen får möjlighet att dels följa den kvot, varje bolag har till godo, dels få en översikt över tillämpningen i de olika lantbruksnämndsområdena.

Beträffande delegationens omfattning ifrågasätter *länsstyrelsen i Uppsala län* och *överlantmätaren i Jönköpings län* om tillräckliga skäl framförts för begränsning till mark som huvudsakligen är avsedd för skogsbruk. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* ifrågasätter om inte delegationen kunde få omfatta samtliga i 4 § bolagsförbudslagen avsedda fall. *Överlantmätaren i Malmöhus län* framhåller att man på så sätt skulle kunna förenkla prövningen av överlåtelse mellan bolag utan att löpa de med ett fullständigt frisläppande förbundna riskerna. *Sveriges skogsägareförbund*,

Skogsindustriernas samarbetsutskott och Sveriges industriförbund hemställer att även sådana bolagsförvärv, som innebär kompensation för tidigare avhändelse, måtte få omfattas av delegationen. I det gemensamma yttrandet anföres härom.

Det torde vara klart att företag, som har det samarbete med lantbruksnämnderna i rationaliseringsfrågor att nämnderna godtager företagets utfästelser om framtida försäljningar, också anser sig kunna påräkna myndigheternas accept på kompensationsförvärv i efterskott när förhållandena så motiverar. Att så är fallet bekräftas av att byten mellan lantbruksnämnder och bolag redan nu lika ofta leder till under- som överkompensation för bolagen och att kompensationen för bolagens del ofta möjliggöres genom medgivande till förvärv direkt från enskild. Såväl vad nu anförts som den omständigheten, att kompensationsförvärv i efterskott ur principiell synpunkt icke kan anses vara av annan karaktär än övriga arronderingsförvärv, talar för att jämväl desamma skall omfattas av en delegation.

LO föreslår, att uttrycklig föreskrift utfärdas om att den i 4 § andra stycket bolagsförbudslagen inskrivna kompensationsregeln skall anses ge utrymme för en viss marginal för kontantlikvid vid markbyten i arronderings-syfte, samt förordar att delegationen får en häremot svarande omfattning.

Sveriges lantbruksförbund och RLF vänder sig mot att det av utredningen nyttjade begreppet värdeproduktionsförmåga lägges till grund för jämförelsen mellan bytesobjekten. Lantbruksförbundet anför härom.

De faktorer, som avgör värdeproduktionsförmågan, är i flera fall ytterst subjektiva och kan genom vägbyggen, åtgärder för arbetskraftens lokalisering och liknande från tid till annan ändras. Utredningen har även framhållit att meningarna om den s. k. lägesfaktorn alltjämt är delade. Förbundet förmenar att det ej är tillfyllest att införa en ny term av väsentlig betydelse utan att ge tillräckliga anvisningar för hur de faktorer, som ingår i densamma, skall bedömas. Utredningen anser att Kungl. Maj:t eller efter bemyndigande lantbruksstyrelsen gemensamt med lantmäteristyrelsen skall kunna ge anvisningar därom. Förbundet vill ifrågasätta, om ej en särskild utredning borde företagas i denna fråga med sakkunniga även från det enskilda skogsbrukets område. Det synes vara värdefullt att sådana regler införes att parterna vid förhandlingar klart kan påvisa hur ärendena i de enskilda fallen skall bedömas. Risken är annars att tillämpningen blir alltför ojämn inom olika län och under olika konjunkturer.

Utredningens förslag, att länsstyrelsens prövning skall vara på visst sätt bunden vid intyg av lantbruksnämnden eller — under särskilda förutsättningar — av distriktslantmätaren, kritiserar av *lantmäteristyrelsen, länsstyrelserna i Västernorrlands och Västerbottens län, överlantmätarna i dessa län* och i *Gotlands län, Sveriges skogsägareförbund, Skogsindustriernas samarbetsutskott och Sveriges industriförbund*, vilka anser att användningsområdet för intyg av lantmätare bör vidgas i olika hänseenden. — Även den av utredningen föreslagna bestämmelsen om delegation i fall, där förvärvaren förklarar sig villig att avhända sig fastighet inom viss tid av högst fem år från förvärvet, möter invändningar av skilda slag. Från flera håll påpekas det oegentliga i att låta en författningsbestämmelse bygga på viljeförklaringar som ej är juridiskt bindande. *Länsstyrelsen i Östergötlands län*

ifrågasätter om inte tillstånd i dylika fall bör göras villkorliga i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller om bolags fastighetsförvärv vid exekutiv auktion. *Kooperativa förbundet* motsätter sig överhuvudtaget att förvärvstillstånd göres beroende av utfästelse om framtida fastighetsöverlåtelse. *Sveriges lantbruksförbund* anmärker att bestämmelsen kan medföra komplikationer och försätta verkställighetsorganen i ett ömtåligt läge vid konjunkturväxlingar. I varje fall bör enligt förbundets mening tiden begränsas till två år och bytesobjektet preciseras i utfästelsen. Ett liknande uttalande göres av *RLF*, och *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund* manar till försiktig tillämpning av bestämmelsen. *Lantbruksnämnden i Västernorrlands län* befarar sådan verkan av bestämmelsen, att jordbruket normalt får vänta i nära fem år på kompensationsöverlåtelse från bolagen. *Lantbruksstyrelsen* hyser liknande farhågor och anför vidare.

Hittills torde huvudprincipen ha varit den, att bolaget haft att visa sig ha verkställt den ifrågavarande överlåtelsen innan koncession meddelats. Där särskild anledning förelegat, exempelvis om lantbruksnämnden och bolaget haft pågående samarbete för markbyten, har dock utfästelse om framtida kompensationsöverlåtelse från bolaget kunnat godtagas. Så har även i vissa fall skett, där förvärvsområdet varit av ringa omfattning och det därför ansetts ur praktiska synpunkter lämpligt att uppskjuta kompensationsöverlåtelsen tills bolaget i framtiden förvärvat ytterligare mark. Det vore enligt styrelsens mening önskvärt att dessa principer följdes även i fortsättningen. Förslagsvis kunde i punkt 2 i utkastet till kungörelse angivas såsom ytterligare villkor, att lantbruksnämnden tillstyrkt att överlåtelsen ifråga må ske i efterhand.

Härjämte ställer lantbruksstyrelsen följande problem.

Det framgår icke huruvida avsikten är att länsstyrelsen skall ingå på prövning av frågan, huruvida förvärvet är sådant att kompensation verkligen erfordras. Ett sätt att se på denna fråga är, att bolagen har att själva sörja för att bevaka sina eventuella möjligheter att förvärva utan kompensation och i så fall ansöka om tillstånd hos Konungen, och att länsstyrelsen, om ansökningen ställts till denna myndighet, sålunda ej behöver beakta berörda fråga. Ett annat sätt att se härpå är, att länsstyrelsen alltid har att pröva huruvida kompensation erfordras enligt lagen. Om länsstyrelsen finner att så ej är fallet, skulle åtgärder på länsplanet för beredning av kompensationsfrågan då ej heller vidtagas, utan ärendet skulle i stället vidarebefordras till Kungl. Maj:ts prövning. Det kunde vara önskvärt att principerna för ärendenas handläggning i dessa avseenden klargöres.

Länsstyrelsen i Uppsala län ifrågasätter om inte ansökan, som avstyrkts av lantbruksnämnd, alltid bör avgöras av Kungl. Maj:t. Samma länsstyrelse och *länsstyrelsen i Västmanlands län* anser att länsstyrelse bör vara behörig att avslå tillståndsansökan i klara avslagsfall. — *Kammarkollegiet* föreslår att delegationsreglerna utformas som ett åläggande för länsstyrelse att avgöra ärendena. Kollegiet finner det som regel olämpligt, att vid myndighets handläggning av ärende skall föreligga såväl spörsmålet om myndigheten bör påtaga sig ansvaret för sakens avgörande som frågan hur saken i sådant fall bör avgöras. Dessa två spörsmål torde enligt kollegiet då lätt bli på ett inte önskvärt sätt sammanvävda.

Beträffande h a n d l ä g g n i n g e n hos länsstyrelserna anmärkes från några håll, att utredningens rekommendation att anlita överlantmätare och lantbruksdirektör såsom föredragande i tillståndsärenden är oförenlig med gällande bestämmelser i länsstyrelseinstruktionen. Enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län* torde dessutom en sådan ordning bli tungrodd och ej sällan blott av formell natur.

Departementschefen

Jordförvärvs- och bolagsförbudslagstiftningen överses för närvarande av 1958 års jordlagsutredning. Förslag till ny lagstiftning bör enligt utredningsdirektiven föreligga år 1961 med hänsyn till att giltighetstiden för nu gällande jordförvärvslag utlöper den 30 juni 1962. Emellertid har riksdagen funnit önskvärt att bolagsförbudslagen redan dessförinnan ändras så, att handläggningen förenklas i ärenden rörande markbyten med bolag. Som motiv för önskemålet hänvisas till det trängande behovet av förbättrad ägoanordning i fråga om stora arealer skogsmark. Härjämte erinras om bland annat den arronderingsfrämjande bytesverksamhet, som inletts av lantbruksnämnderna och skogsbolagen till gagn för såväl bonde- som storskogsbruket, samt om vikten av att påskynda denna verksamhet. Med anledning av riksdagens framställning har utredningen föreslagit vissa lagändringar av provisorisk art. Förslaget har remissbehandlats, och i det föregående har givits en kortfattad översikt över innehållet i de avgivna yttrandena. Dessa kommer att överlämnas till utredningen för att beaktas vid dess fortsatta arbete.

Utredningen föreslår till en början att från tillståndstvånget skall undantagas förvärv som bolag, förening eller stiftelse gör f r å n k r o n a n. Överlåtelse av kronan tillhörig fast egendom är numera i administrativ ordning reglerad på ett sätt som tillförsäkrar de av lantbruksnämnderna företrädde jordpolitiska synpunkterna behörigt inflytande. Prövning enligt jordförvärvs- och bolagsförbudslagarna synes alltså innebära onödig omgång. Jag förordar därför att förvärv av sådan egendom generellt undantages inte blott i bolagsförbudslagen utan i båda lagarna. Undantaget bör omfatta även sådan kyrklig jord som civilrättsligt tillhör kronan. Däremot torde böra ytterligare övervägas om även annan kyrklig jord lämpligen kan inbegripas.

I frågan om undantag för överlåtelser mellan bolag föreligger sådana meningsskiljaktigheter att ställning inte lämpligen bör tagas nu. Det torde i stället få ankomma på utredningen att förutsättningslöst upp- taga denna fråga till fortsatt övervägande. Detsamma bör gälla frågan om undantag för förvärv av s m å o m r å d e n.

Utredningens förslag att i lämplig omfattning till länsmyndighet d e l e g e r a beslutanderätten i ärenden enligt bolagsförbudslagen har vunnit så gott

som enstämig anslutning. En sådan åtgärd synes innebära en ändamålsenlig förenkling av handläggningen och kunna främja önskvärda arronderingsbyten. Även jag finner därför att delegation i en eller annan form nu bör komma till stånd.

Utan att taga ställning till frågan, åt vilken myndighet beslutanderätten bör anförtros på längre sikt, anser jag i likhet med utredningen, att man vid denna provisoriska lagändring bör stanna för länsstyrelsen. Detta alternativ är det minst ingripande i nu rådande ordning, enligt vilken länsstyrelsen har att sörja för den förberedande handläggningen av samtliga ärenden enligt bolagsförbudslagen och även att i andra avseenden taga befattning med sådana ärenden. Härtill kommer, att ärendena inte sällan skall bedömas också enligt 1916 års lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag, och att även den lagen lägger de administrativa uppgifterna på länsstyrelsen. Emellertid bör enligt min mening lagen tills vidare tillförsäkra de övriga närmast berörda länsmyndigheterna, nämligen lantbruksnämnden och överlantmätaren, ett avgörande inflytande på så sätt, att länsstyrelsen skall vara förhindrad att meddela förvärvstillstånd utan deras tillstyrkande. Då lantbruksnämnden eller överlantmätaren avstyrker tillstånd, skall ärendet alltså i vanlig ordning hänskjutas till avgörande av Kungl. Maj:t. För inhämtande av överlantmätarens yttrande torde mera sällan vara erforderligt med formlig remiss. Har lantbruksnämnden tillstyrkt ansökan och överlantmätaren närvarit vid nämndens sammanträde utan att låta till protokollet anteckna avvikande mening, bör erforderligt tillstyrkande anses föreligga även från hans sida.

Beträffande delegationens omfattning anser jag inte tillrädligt att föregripa utredningens fortsatta arbete genom att gå längre än utredningen i nuvarande skede ansett sig kunna förorda. Länsstyrelsens behörighet bör alltså enligt min mening begränsas till det fall att egendom förvärfvas i utbyte mot annan fast egendom inom länet samt att vardera egendomen är huvudsakligen avsedd för skogsbruk och ungefär motsvarar den andra i värde. De nu angivna förutsättningarna för länsstyrelsens behörighet torde böra upptagas i själva lagtexten. En särskild delegationskungörelse, sådan som utredningen föreslagit, synes då knappast erforderlig. Värderingen bör ske med hänsyn till vardera egendomens ytvidd, medelbonitet och belägenhet. Att på föreslaget sätt binda länsstyrelsens prövning vid intyg av vissa slag förefaller onödigt tyngande; i enskilda ärenden bör länsstyrelsen kunna godkänna även utredning av annat slag. Det i kungörelseförslaget särskilt omnämnda fallet att förvärvaren ämnar framdeles avhända sig kompensationsmark bör enligt min mening inte upptagas till särbehandling i författningen. Jag vill framhålla att, då för länsstyrelsens behörighet förutsättes att egendomen förvärfvas i utbyte mot annan egendom, däri inte ligger något krav på ett formligt bytesavtal. Såväl förvärvet som avhändelsen kan ske i köpets form, och köpeskillningarna behöver inte överensstämma med varandra. Även så kallade triangelbyten kan komma i fråga. Det är inte heller nödvändigt att de olika transaktionerna sker samtidigt. I viss utsträck-

ning måste ett marktillgodohavande på den ena eller den andra sidan kunna tolereras för en kortare tid. Det väsentliga är att en utjämning är avsedd och ligger inom sikhåll samt framförallt att länsstyrelsens tillståndsgivning inte utövas på sådant sätt, att relationen mellan bolags- och bondeskog förskjutes. Prövningen av bolagens rena utvidgningsförvärv skall med andra ord förbehållas Kungl. Maj:t.

Syftet med den nu aktuella lagändringen påkallar inte, att länsstyrelsen skall äga behörighet att avslå ansökan om förvärvstillstånd. Då ansökan finnes böra avslås, skall ärendet alltså, såsom utredningen föreslagit, hänskjutas till Kungl. Maj:ts prövning. I likhet med utredningen anser jag också att delegationen tills vidare bör medföra blott rättighet och således inte skyldighet att upptaga ärende till avgörande. Jag utgår då från att länsstyrelserna inte utan vägande skäl undandraget sig att utöva beslutanderätten och att de i förekommande fall redovisar sina skäl i det utlåtande som skall avges enligt 6 § andra stycket bolagsförbudslagen. Huruvida ansökan är ställd till Kungl. Maj:t eller till länsstyrelsen är självfallet ovidkommande. Framgår av ansökningen eller av omständigheterna i övrigt att sådant kompensationsförvärv åsyftas som avses med delegationen, kan länsstyrelsen alltid ingå i sakprövning. I övriga fall ankommer prövningen på Kungl. Maj:t. Länsstyrelsen har givetvis att själv pröva huruvida förutsättningarna för dess behörighet är för handen. Lagfart kan följaktligen inte vägras på den grund att länsstyrelsen anses ha överskridit sin behörighet.

Utredningen förutsätter att länsstyrelsen vid *h a n d l ä g g n i n g* av ärenden av ifrågavarande slag kommer att — i särskilda fall — tillkalla överlantmätaren och lantbruksdirektören samt låta endera av dem vara föredragande. Även jag anser givetvis att länsstyrelsen bör på allt sätt utnyttja dessa befattningshavares sakkunskap. Föredragningen, i mera teknisk bemärkelse, bör emellertid tills vidare ankomma på den som enligt länsstyrelseinstruktionen skall vara föredragande. I detta sammanhang vill jag förorda sådan ändring i 6 § andra stycket bolagsförbudslagen att föreskriften om hörande av vissa organ kommer att i överensstämmelse med rådande praxis avse lantbruksnämnden och överlantmätaren ävensom kommunalnämnden i orten eller annan kommunal myndighet. Såsom jag redan framhållit torde överlantmätarens hörande ofta kunna ske under mera fria former. I anslutning till förevarande lagändringar bör lämpligen öppnas möjlighet för länsstyrelsen att — även i ärenden där sakprövningen ankommer på Kungl. Maj:t — göra eftergifter i fråga om den utredningsplikt som åvilar sökanden. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att vidtaga härför erforderlig kungörelseändring.

Såsom utredningen föreslagit bör besvärstidgandet i 6 § tredje stycket bolagsförbudslagen utgå. Att besvärsrätt föreligger framgår nu av 57 § länsstyrelseinstruktionen den 30 maj 1958 (nr 333) och besvärstiden regleras i lagen den 4 juni 1954 om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut. I detta sammanhang bör bolagsförbudslagen även ändras så att orden Konungens befallningshavande genomgående utbytes mot länsstyrelsen.

I enlighet med vad nu anförts och då, såsom utredningen uppmärksammat, viss ändring är påkallad även i 12 § jordförvärvslagen, har inom jordbruksdepartementet på grundval av utredningens författningsutkast (bilagorna 1—3) upprättats förslag till

1) lag om ändring i lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom samt

2) lag angående ändrad lydelse av 1 och 12 §§ lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslagen).

Föredraganden hemställer härefter att lagrådets utlåtande över lagförslagen, av den lydelse *bilagorna 4 och 5¹* till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen onförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

G. Lüzell

¹ Dessa bilagor har här uteslutits. Lagförslagen överensstämmer med dem som fogats vid propositionen.

Bilaga 1

(Utredningens förslag)

Utkast

till

**lag om ändring i lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud
i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva
fast egendom**

Härigenom förordnas, att 2 och 4—6 §§ lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

2 §.

Vad i denna lag stadgas angående inskränkning i bolags, förenings eller stiftelses rätt att förvärva fast egendom har ej avseende å

1. förvärv, som sker omedelbart på grund av stadgande i lag eller jämlikt Konungens medgivande till expropriation;
2. förvärv, som genom testamente göres av annan förening än ekonomisk förening eller av stiftelse;
3. *förvärv från kronan; samt*
4. förvärv av järnväg.

4 §.

Konungen *eller, efter Konungens bemyndigande, Konungens befalningshavande* äger giva bolag, förening eller stiftelse tillstånd att förvärva fast egendom av annan beskaffenhet än i 3 § sägs i fall,

1. *att* — — — mindre jordbruk.

Tillstånd till — — — märkligen försvagas.

5 §.

Prövas i andra fall än i 4 § angivits på grund av särskilda omständigheter bolag, förening eller stiftelse böra medgivas rätt att förvärva fast egendom av annan beskaffenhet än i 3 § sägs, äger Konungen *eller, efter Konungens bemyndigande, Konungens befalningshavande* giva tillstånd därtill. Såsom sådan omständighet skall i fråga om förvärv, som göres av annan förening än ekonomisk förening eller av stiftelse, anses, att föreningen eller stiftelsen främjar ett allmännyttigt ändamål samt att förvärvet äger avsevärd betydelse för föreningens eller stiftelsens verksamhet.

6 §.

Äskas sådan prövning, som i 3 § sägs, eller vill bolag, förening eller stiftelse jämlikt 4 eller 5 § söka tillstånd att förvärva fast egendom, skall ansökan jämte fångeshandlingen eller bestyrkt avskrift därav ingivas till Konungens befalningshavande inom tre månader från det fångets skedde. Försittes den tid eller prövas egendomen icke vara sådan, som i 3 § sägs, och varder ej heller, där tillstånd sökes, sådant beviljat, vare fångets ogillt.

Skall frågan om tillstånd prövas av Konungen, åligger det Konungens befallningshavande att insända handlingarna jämte eget utlåtande till Konungen. Innan utlåtande avgives, skall Konungens befallningshavande, där det ej av särskild anledning finnes icke vara erforderligt, över ansökningsen höra kommunalnämnden i orten eller annan kommunal myndighet samt annan nämnd eller myndighet, som kan antagas äga kännedom om förhållandena, såsom hushållningssällskapets förvaltningsutskott eller lantbruksnämnd.

Närmare föreskrifter — — — fast egendom.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960.

Bilaga 2

(Utredningens förslag)

Utkast

till

**lag angående ändrad lydelse av 1 och 12 §§ jordförvärvslagen
den 3 juni 1955 (nr 272)**

Härigenom förordnas, att 1 och 12 §§ jordförvärvslagen den 3 juni 1955 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

1 §.

Fast egendom — — — jämlikt 11 §;

4. där tillstånd skall sökas enligt lagen den 30 maj 1916 om vissa in-skränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag eller lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom och ej heller där egendomen enligt förklaring av länsstyrelsen är av beskaffenhet att få förvärfvas utan sådant tillstånd *eller egendomen av bolag, förening eller stiftelse förvärfvas från kronan.*

5. där — — — eljest avvisas.

12 §.

Förordnande som — — — avyttrar den.

I övrigt skall så anses samt med ärendet i tillämpliga delar så förfaras, som om egendomen blivit utmätt för fordran med bästa förmånsrätt däri; dock må, även om det i enlighet härmed bestämda lägsta budet uppnås, försäljning ej ske med mindre den bjudna köpeskillingen tillika täcker det värde som åsatts egendomen av utmätningssmannen eller, om ägaren i god tid före auktionen påkallat särskild värdering, det värde vartill egendomen skattas av värderingsmän som överexekutor utser. Egendomen må säljas, förutom till den som erhållit förvärvstillstånd, allenast till kronan, *landskommun, köping, stad eller municipalsamhälle* eller till annan kommun eller annan dylik samfällighet som vill förvärva egendomen för ändamål varom förmåles i 1 § första stycket 2, till andelsägare som avses i 1 § första stycket 8 eller till kreditinrättning som sägs i 11 § andra stycket. Avgives vid auktionen bud som enligt vad nu sagts må antagas, skall försäljning ske, ändå att innehavare av fordran bestrider det. Vad utsökningslagen i fråga om fast egendoms försäljning och köpeskillingens fördelning stadgar beträffande gäldenären skall i ärende som nu avses lämpas till ägaren.

Kommer försäljning — — — av statsmedel.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960.

Utkast

till

Kungl. Maj:ts Kungörelse

**med bemyndigande för länsstyrelse att meddela tillstånd jämlikt lagen
den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag,
förening och stiftelse att förvärva fast egendom**

Härigenom förordnas, att tillstånd enligt 4 eller 5 § lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom må, där fråga är om egendom som finnes huvudsakligen vara avsedd för skogsbruk, meddelas av länsstyrelsen under förutsättning

1. *att* egendomen förvärfvas i utbyte mot annan fast egendom inom länet, vilken enligt intyg av lantbruksnämnden eller — om bytet utgör led i en fastighetsreglering vilken i huvudsak utföres genom laga skifte eller ägo-utbyte — av distriktslantmätaren är huvudsakligen avsedd för skogsbruk och har väsentligen samma värdeproduktionsförmåga som den förvärvade egendomen; eller

2. *att* förvärvaren enligt intyg av lantbruksnämnden förklarar sig villig att inom viss tid av högst fem år från förvärvet på närmare angivna och av nämnden godtagna villkor till nämnden eller den som nämnden anvisar överlåta fast egendom inom länet, vilken huvudsakligen är avsedd för skogsbruk och har väsentligen samma värdeproduktionsförmåga som den förvärvade.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1960.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 22 mars 1960.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden BECKMAN,
E. SÖDERLUND,
TAMMELIN,
regeringsrådet NEVRELL.

Enligt lagrådet den 18 mars 1960 tillhandakommet utdrag av protokoll över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 5 februari 1960, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till *dels* lag om ändring i lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom, *dels ock* lag angående ändrad lydelse av 1 och 12 §§ lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslagen).

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, föredrogos inför lagrådet av hovrättsrådet Sven-Gösta Jonzon.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:

Clas Amilon

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 mars 1960.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden STRÅNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, EDENMAN, NETZÉN, AF GEIJERSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Netzén, lagrådets den 22 mars 1960 avgivna utlåtande över de till lagrådet den 5 februari 1960 remitterade förslagen till

1) lag om ändring i lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom; samt

2) lag angående ändrad lydelse av 1 och 12 §§ lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslagen).

Med förmälan att förslagen av lagrådet lämnats utan erinran hemställer föredraganden, att desamma måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Jan Brandt